

Media społecznościowe i ich znaczenie w edukacji przyrodniczej

Joanna Pietrzak-Zawadka, Radosław Lewoń

Abstract. Social media and their role of nature education. Social media are becoming an inseparable element of spending free time by contemporary society. Few people are aware of the possibilities of using this phenomenon for educational purposes. Surveys were conducted in two social groups regarding nature issues. The aim of the research was to obtain information on the role that they play in disseminating and deepening knowledge. Based on the results, it was found that the use of this form of education not only results in the acquisition of knowledge, but also motivates for various activities, such as the use of nature and forest tourism, or the use of nature gifts in culinary and herbal medicine. The development of social networking sites opens up many educational opportunities, thanks to which it can become a good tool to make the society aware of issues related to nature and forest management.

Key words: social media, nature education, forest education

Wstęp

Udoskonalany rozwój nowych technologii oraz mediów sprawia, że otaczająca nas rzeczywistość staje się coraz bardziej fascynującą sferą społeczną. Internet zmienił współczesny świat, co przejawia się także w funkcjonowaniu serwisów społecznościowych. Szczególnie jeden z nich – Facebook – przyczynił się do innego spojrzenia na otaczający nas świat. Komunikacja za pomocą Facebooka jest jednocześnie globalna, jak i lokalna, ogólna, a jednocześnie dopasowana do indywidualnych potrzeb. Kreowany nowy świat to pewnego rodzaju efekt działania tego portalu (Bąk 2016).

Współcześnie media społecznościowe w znaczący sposób zmieniają sposób wykorzystania Internetu w komunikacji na wiele różnych tematów. Na początku XXI wieku większość przedsiębiorstw oraz organizacji non-profit i jednostek samorządu terytorialnego wykorzystywało Internet do jednostronnej komunikacji porównywalnej do tradycyjnych narzędzi promocji takich, jak na przykład reklama (Pawlicz 2015). Pojawienie się narzędzi tak zwanych Web 2.0 (blogi, media społecznościowe, strony www umożliwiające użytkownikom ocenę produktów) w fundamentalny sposób zmieniło sposób komunikacji, pozwalając użytkownikom na współuczestnictwo w treściach zamieszczanych w sieci. Wpisy tworzone przez użytkowników w znacznym stopniu determinują wizerunek organizacji (a nawet mają wpływ na jej przychody i w rezultacie przetrwanie) (Ciechanowicz 2010, Pawlicz 2015).

Nowe możliwości komunikacji z użytkownikami są dostępne również dla przekazywania treści przyrodniczych. Powstało wiele grup skupiających pasjonatów, hobbystów, czy osób interesujących się przyrodą i jej poznawaniem.

W pracy podjęto rozważania dotyczące roli grup społecznościowych w upowszechnianiu i pogłębianiu wiedzy przyrodniczej, jak również, skupiono się na wskazaniu szans oraz możli-

wości, jakie daje wykorzystanie internetowych mediów społecznościowych w przekazywaniu treści o tematyce przyrodniczej.

Istota mediów społecznościowych w przekazywaniu treści przyrodniczych

Nowoczesne technologie pozwalają korzystać z mediów społecznościowych praktycznie z każdego miejsca na Ziemi. Popularne portale społecznościowe, stały na tyle znaczącą platformą wymiany informacji, że powinny skłonić do zainteresowania się tym narzędziem edukatorów leśnych. Zaletami social mediów jest nie tylko wygoda udostępniania treści, ale również możliwość prowadzenia dialogu z szeroką grupą odbiorców (Ciechanowicz 2011a).

Wiedza o przyrodzie i o działaniu leśnictwa głównie jest rozpowszechniana między innymi przez instytucje wychowawczo-edukacyjne, organizacje i towarzystwa przyrodnicze oraz Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe” (PGL LP). Celem organizowania różnych zadań edukacyjnych przez jednostki LP jest wyjaśnienie problematyki gospodarki leśnej i przyrodniczych jej uwarunkowań. Uświadomienie przyrodniczych podstaw funkcjonowania gospodarki leśnej jest niezbędne, aby budować zaufanie społeczne do pracy leśników (Grzywacz 2007). Obecnie oferta edukacyjna organizowana przez Nadleśnictwa kierowana jest głównie do dzieci i młodzieży w wieku szkolnym (Raport 2016).

Najbardziej popularny portal społecznościowy Facebook posiada opcję stworzenia grup (tzw. grup społecznościowych), które mają na celu, zrzęcać użytkowników interesujących się określoną tematyką.

Zdobywanie wiedzy przyrodniczej i leśnej w tych grupach można podzielić na kilka sposobów:

- a) udostępnianie zdjęć – użytkownicy dodają zdjęcia gatunków roślin, zwierząt, grzybów z plenerowych wędrowek, a zadaniem innych członków jest oznaczenie gatunków,
- b) artykuły naukowe – w grupie użytkowników Facebooka są umieszczone linki do stron internetowych dotyczących obecnych badań naukowych oraz współczesnej problematyki ekologicznej,
- c) posty z pytaniami – dana społeczność udziela informacji na nurtujące tematy, radzi jak zachować się w danych sytuacjach, np. jak postępować z znalezionym pisklakiem,
- d) dzielenie się przepisami – użytkownicy udostępniają receptury wykorzystywania roślin i grzybów w kuchni,
- e) spotkania, wydarzenia, kursy – w grupach użytkowników Facebooka pojawiają się informacje o ciekawych wydarzeniach, szkoleniach, kursach związanych z tematyką przyrodniczą,
- f) literatura – internauci pełnią funkcję opiniotwórczą na temat poradników, podręczników, atlasów przyrodniczych oraz konkretnych stron internetowych.

Grupy tematyczne zajmujące się daną dziedziną wiedzy, posiadają własny regulamin, w którym zawarte są zasady zachowania w danej społeczności oraz przestrzegania zasad etyki przyrodniczej. Jedną z badanych grup była „Poszukiwacze roślin”. Główną zasadą grupy jest „Nie zrywajmy roślin nam nieznanych”, która ma celu chronić przed niepotrzebnym zrywaniem roślin nieznanych oraz zapobiegać przed nieświadomym niszczeniu gatunków rzadkich i zagrożonych wyginięciem.

Niestety, wśród internautów nie ma powszechnej zgody na sugestie liderów etyki przyrodniczej i nagminnie nie przestrzegają proponowanych reguł, czego skutkiem jest mnóstwo pojawiających się wpisów nie zgodnych z profilem wirtualnej zbiorowości. Grupy często nie posiadają opiekunów merytorycznych, co obniża potencjał naukowy internautów, a także odchodzenia z najaktywniejszych użytkowników. Główną przyczyną wspomnianego zjawiska jest brak aktywności administratorów grup.

Nieco inaczej przedstawia się zarządzanie grupami w innych krajach. W Wielkiej Brytanii grupy Facebook'a przyciągają prawdziwych pasjonatów, a administratorami zostają specjaliści z znacznym doświadczeniem i dorobkiem naukowym. W odróżnieniu do Polski posiadają węższą tematykę oraz kilkakrotnie mniejszą liczbę użytkowników. Najlepiej można to zaobserwować w grupie społecznościowej „Bryophytes Of Britain and Ireland”, gdzie pojawiają się metody z użyciem technik mikroskopowych oraz pełne klucze do rozpoznawania poszczególnych gatunków mszaków. Dobrym przykładem społeczności, która poradziła sobie problemem zachowania ładu i zgodności z tematyką jest brytyjska grupa społecznościowa „British Mycological Society”. Każdy kandydat ubiegający się o dołączenie zbiorowości musi przejść rekrutację, czyli wypełnić ankietę, co weryfikuje się bliskość zainteresowań z profilem społeczności. Następnie otrzymuje wiadomość z obowiązującym regulaminem. Nie stosowanie się do zasad skutkuje usunięciem postu, bądź wykluczeniem ze społeczności. Dodawane zdjęcia często posiadają informację na temat autora i lokalizacji. Z kolei amerykańskie grupy charakteryzują wąski zakres tematyczny oraz zasięg lokalny. Takie rozwiązanie pozwala na łatwiejszą komunikację i organizację wydarzeń przez okoliczne organizacje zajmujące się tematyką przyrodniczą. Mentorami takich grup są miejscowi przyrodnicy.

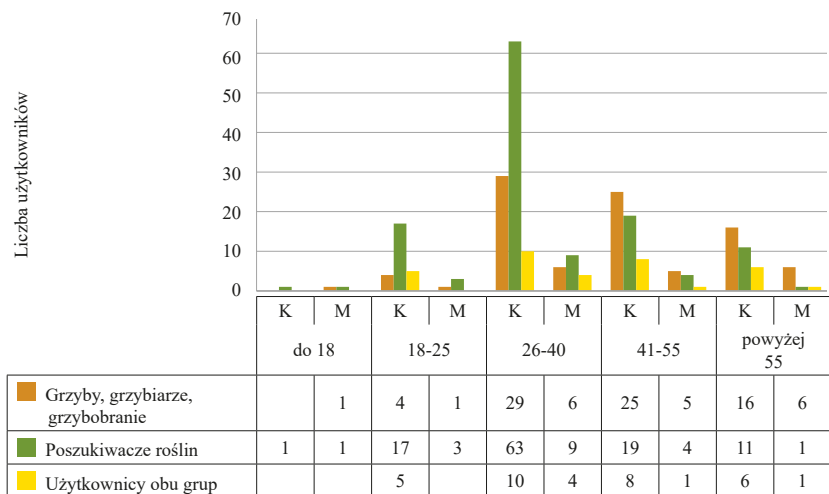
Metodyka badań

Przeprowadzono badania w formie ankiety online na przełomie lipca i sierpnia 2017 roku za pomocą formularza Google. Przyporządkowany do niej link został umieszczony na stronach grup społecznościowych „Poszukiwacze roślin” oraz „Grzyby, grzybiarze, grzybobranie”. Ankieta, była dostępna tylko dla członków wymienionych grup. Anonimową ankietę składającą się z 26 pytań, wypełniło 257 osób.

Głównym celem badań było określenie roli portali społecznościowych w upowszechnianiu i pogłębianiu wiedzy przyrodniczej i leśnej oraz próba określenia, czy narzędzie to może być skuteczne w przekazywaniu informacji o ochronie przyrody i lasu, a uzyskana podczas dyskusji i wymiany poglądów przez użytkowników grupy wiedza, mieć wpływ na zachowanie i poglądy członków grupy społecznościowej.

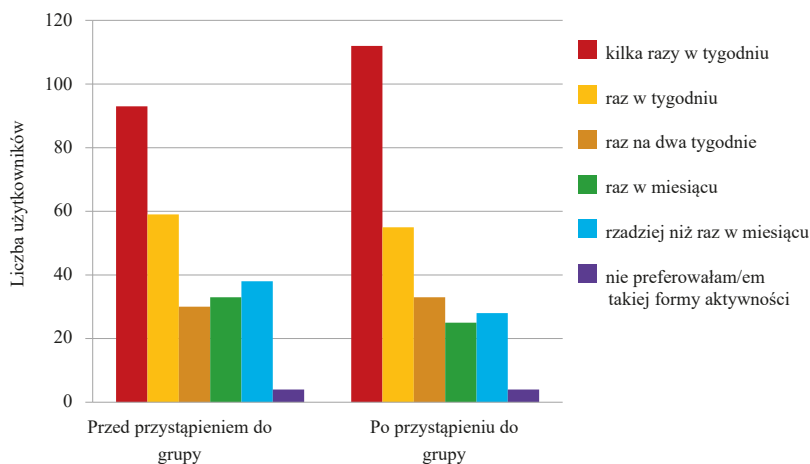
Wyniki

W badaniu uczestniczyły 214 kobiety i 43 mężczyźni. Wiek respondentów był zróżnicowany, przeważały jednak osoby stosunkowo młode – 47% badanych nie ukończyło 40 roku życia, w tym około 12% stanowiły osoby do 25 roku życia. Znaczny udział tej grupy wiekowej wynika z faktu, iż portale społecznościowe są najbardziej popularne wśród młodych osób. 24,1% respondentów było w wieku od 41 do 55 lat, a pozostałe 15,9% powyżej 55 roku życia. Badani legitymowali się relatywnie wysokim poziomem wykształcenia, 61,1% spośród nich ukończyło bowiem studia. Użytkownicy grupy „Grzyby, grzybiarze, grzybobranie” stanowili 36,1% badanych, Poszukiwacze roślin – 50,2%, zaś użytkownicy obu grup – 13,6% (ryc.1).

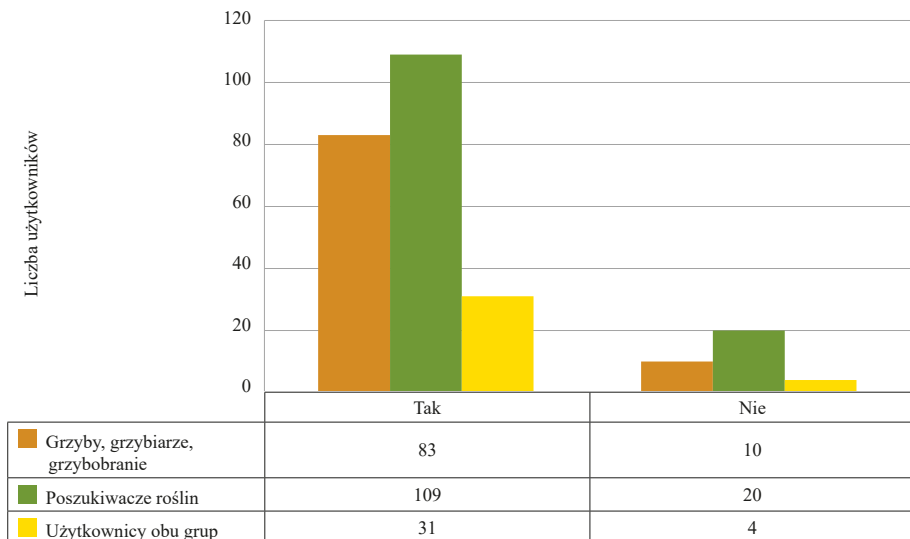
Ryc. 1. Charakterystyka użytkowników badanych grup społecznościowych. Źródło: opracowanie własne
Fig. 1. Characteristics of users of the surveyed social groups. Source: own study

Obszary leśne były dość często odwiedzane przez badanych, głównie w celach turystycznych. Przed przystąpieniem do grupy przyrodniczej około 30% badanych odwiedzała tereny leśne kilka razy w tygodniu. Po przystąpieniu do grupy odsetek ten zwiększył się do ponad 40%. Podobny odsetek badanych odwiedzało tereny leśne raz w tygodniu (około 20%). Najczęstszym celem tej aktywności była rekreacja na terenach leśnych, realizacja własnego hobby – zbieractwo dóbr runa leśnego (36%) oraz poznanie gatunków roślin i grzybów (22%) (ryc. 2).

Ryc. 2. Aktywność badanych w zakresie rekreacji na obszarach leśnych. Źródło: opracowanie własne
Fig. 2. Activity of respondents in the field of recreation in forest areas. Source: own study

Członkowie grup ocenili portale społecznościowe jako wiarygodne źródło wiedzy na tematy przyrodnicze (79,6%), uznali również, że przyrodnicze media społecznościowe motywują ich do różnych działań na świeżym powietrzu i obszarach leśnych, m.in. sporty w lesie i zbieractwo dóbr runa leśnego (86,7%) (ryc. 3). Dzięki portalom społecznościowym uzyskali oni wiedzę nie tylko o środowisku, ale także o aktualnych problemach z zakresu ochrony środowiska i przyrody (90,6%).

Ryc. 3. Grupy społecznościowe w opinii badanych jako wiarygodne źródło informacji o środowisku i obszarach leśnych. Źródło: opracowanie własne

Fig. 3. Social groups in the opinion of respondents as a reliable source of information about the environment and forest areas. Source: own study

Ponad połowa wszystkich badanych oceniła, iż zwiększyła się ich ogólna wiedza dotycząca rodzimych gatunków flory i fauny Polski i ich wymagań życiowych. 11,7% oceniło, iż w bardzo dobrym i dobrym stopniu uzyskali interesującą ich wiedzę z wyżej wspomnianego zakresu.

Świat wirtualny, który uważany jest za pochłaniacza czasu, stał się miejscem, w którym dana społeczność motywuje do poszukiwania wiedzy, korzystania z turystyki leśnej oraz propaguje zdrowy tryb życia. Użytkownik zaczyna wybierać się na spacerunki na tereny przyrodniczo cenne, aby zrobić zdjęcia ze spotkanymi po drodze najczęściej nieznanymi roślinami, zwierzętami czy grzybami. Internauci z dużą satysfakcją pomagają mu rozpoznać napotkane gatunki, dzięki czemu łączy wiedzę teoretyczną z praktyczną. Dyskusje i rozmowy na grupie oraz wymiana informacji sprzyja poszukiwaniom merytorycznej wiedzy poza strefę wirtualną. Ponad ¼ badanych było zainteresowanych pogłębianiem wiedzy przyrodniczej i poszukiwaniem informacji w specjalistycznych podręcznikach, atlasach. Deklarowali również chęć rozwoju swojej wiedzy o przyrodzie.

Prawie połowa członków obu grup (48,7%) przeglądała na bieżąco informacje umieszczane na portalu kilka razy w ciągu dnia. Dość duży odsetek (27,2%) zaglądało na grupę przynaj-

mniej raz dziennie, co świadczy o popularności tego typu grup. Portale były łatwe w obsłudze dla zdecydowanej większości użytkowników (98,0%). W stopniu dobrym oceniono informacje zamieszczane w celu przedyskutowania lub różnego rodzaju zapytań. Grupy, jak deklarują użytkownicy, umożliwiły członkom poznanie osób o podobnych zainteresowaniach (86,1%). Większość badanych (82,1%) deklarowało uczestnictwo w wydarzeniach o tematyce przyrodniczej, gdyby były organizowane przez członków grupy społecznościowej do której należą. Użytkownicy grup wskazywali literaturę (37,7%), Internet (26,5%), a także szkołę (10,5%), jako główne źródło wiedzy o przyrodzie i środowisku.

Podsumowanie

Wobec faktu, iż portale społecznościowe zaczynają odgrywać ważną rolę w upowszechnianiu i pogłębianiu wiedzy przyrodniczo-leśnej stały się wirtualnym miejscem spotkań sympatyków danej dziedziny. Najważniejszą funkcją tych portali jest możliwość komunikowania się oraz prowadzenia dyskusji. Działalność pozwala na udostępnianie autorskich często niezwykłych treści (Ciechanowicz 2011a). Około 70% ankietowanych w przeprowadzonym badaniu wskazało wiarygodność wstawianych informacji. Najbardziej atrakcyjne informacje są rozpowszechniane przez użytkowników na inne strony internetowe. Jest to możliwość dotarcia informacji dotyczących funkcjonowania przyrody oraz gospodarki leśnej do szerszej grupy internautów (Ciechanowicz 2011b). Możliwość podjęcia dyskusji na nurtujący temat, pozwala rozwiać wątpliwości bądź obalać mity.

Treści udostępniane są bardzo często przeglądane i rozpowszechniane, dzięki czemu wiedza zostaje regularnie powtarzana i przyswajana, co pozwala dobrze opanować niektóre elementy wiedzy, np. rozpoznawanie pospolitych gatunków. Opisanie powyżej zjawisko staje się nową formą rekreacji, w która jednocześnie jest platformą edukacji nieformalnej, ale także miejscem wymiany poglądów oraz rozpowszechniania wartości, np. etyki ekologicznej.

Warto podkreślić, że ponad 80% respondentów wykazało się zainteresowaniem wydarzeniami organizowanymi przez portale społecznościowe. Istnieje potrzeba powstawania wydarzeń zgodnych z oczekiwaniami osób dorosłych. Edukacja przyrodnicza i leśna powinna być prowadzona na każdym etapie życia człowieka (Grzywacz 2012). Jest to obecnie gwarantem ciągłego doskonalenia się i rozumienia aktualnych problemów związanych działalnością na obszarach przyrodniczo cennych.

Największym problemem polskich grup tematycznych był brak merytorycznych administratorów jako mentorów danej społeczności oraz osób odpowiedzialnych za przestrzeganie regulaminu. Jak ukazują dobrze prosperujące grupy za granicą, sukcesem okazało się również zawężanie zakresu tematycznego. W społecznościach o szerokiej tematyce pojawia się wiele postów niezwiązanych z profilem grupy, co może powodować odpływ użytkowników lub zaburzać funkcjonowanie grup. Ważne jest, aby organizacje odpowiedzialne za daną grupę w miarę możliwości ograniczały swoją ingerencję w działalność społeczności, gdyż wolność dialogu jest powodem skuteczności tego narzędzia edukacyjnego. Mogłyby powstawać grupy lokalne, których potencjał naukowy mogły w przyszłości zostać wykorzystany w różnych zadaniach na rzecz ochrony przyrody oraz monitoringu gatunków inwazyjnych, bądź zagrożonych wyginięciem.

Literatura

- Bąk A. 2016. Serwisy społecznościowe – efekt Facebooka i nie tylko. *Media i Społeczeństwo*, 6: 134-146.
- Ciechanowicz W. 2010. Blog jako narzędzie edukacji i pokonywania bariery braku zainteresowania mediów. *Studia i Materiały CEPL, Rogów*, 24 (1): 93-99.
- Ciechanowicz W. 2011a. Media społecznościowe w edukacji przyrodniczo-leśnej. *Głos Lasu*, 1: 19-21.
- Ciechanowicz W. 2011b. Lasy Państwowe na Facebooku na przykładzie Nadleśnictwa Gdańsk. *Studia i Materiały CEPL, Rogów*, 26 (1).
- Grzywacz A. 2007. Edukacja leśna w Polsce, stan obecny i perspektywy. Materiały konferencji Towarzystwa Przyjaciół Lasu „Edukacja leśna – stan i perspektywy”, 20-21 kwietnia, Jedlnia.
- Grzywacz A. 2012. Nauka, badania, kształcenie leśników i edukacja leśna społeczeństwa w przyszłości. [w:] Grzywacz A. (red.) *Wizja przyszłości polskich lasów i leśnictwa do 2030 roku*, Polskie Towarzystwo Leśne, Spała, s. 335-357.
- Pawlicz A. 2015. Wykorzystanie mediów społecznościowych jako narzędzia marketingu turystycznego przez gminy leżące na terenach parków narodowych w Polsce. *Ekonomia i Środowisko*, 4 (55), s. 176-187.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych 2016. 2017. Warszawa.

Joanna Pietrzak-Zawadka
Zamiejscowy Wydział Leśny
Politechniki Białostockiej w Hajnówce
j.pietrzak@pb.edu.pl